

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฏ
สารบัญแผนภูมิ	ฐ
สารบัญแผนที่	ฑ
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
โจทย์การวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตการวิจัย	4
กระบวนกรวิจัย	5
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดการจัดการความรู้	8
การส่งเสริมการเกษตรและหลักการส่งเสริมการเกษตร	16
แนวคิดผักพื้นบ้าน	23
ทฤษฎีในการจำแนกความหลากหลายของพืชผักพื้นบ้าน	31
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา	34
แนวคิดการมีส่วนร่วม	39
แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	41
แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	46
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	51
กรอบแนวคิดในการวิจัย	56

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	57
การกำหนดพื้นที่เป้าหมายและประชากรศึกษา	57
ขอบเขตการเก็บข้อมูล	57
วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	58
การดำเนินงาน	62
แหล่งข้อมูล	64
การวิเคราะห์ข้อมูล	64
บทที่ 4 ผลการวิจัย	66
บริบทชุมชนบ้านแมคและบ้านส่องเหนือ	67
ระบบนิเวศน์พื้นที่กับการใช้ประโยชน์ของชุมชนบ้านแมคและบ้านส่องเหนือ	75
ฝักพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชน	79
ความสัมพันธ์ของฝักพื้นบ้านกับวิถีชีวิต	85
ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตฝักพื้นบ้านที่มีในชุมชน	89
มูลค่าที่เกิดขึ้นจากการผลิตฝักพื้นบ้าน	103
คุณค่าที่เกิดขึ้นจากการผลิตฝักพื้นบ้าน	107
กระบวนการฟื้นฟูและขยายผลพันธุ์ฝักพื้นบ้าน	110
กระบวนการฟื้นฟูพันธุ์ฝักพื้นบ้านในชุมชนบ้านแมค	123
กระบวนการขยายผลสู่ชุมชนบ้านส่องเหนือ	126
ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการฟื้นฟูพันธุ์ฝักพื้นบ้านในบ้านแมค	129
และขยายผลพันธุ์ฝักพื้นบ้านสู่ชุมชนบ้านส่องเหนือ	
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	134
สรุปผล	134
อภิปรายผล	139
ข้อเสนอแนะต่อการวิจัย	149
ปัญหาและอุปสรรค	150
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	151
ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป	152

ญ

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	154
ภาคผนวก	160
ภาคผนวก ก ตารางแสดงข้อมูลจำเพาะผักพื้นบ้านตามแหล่งภูมินิเวศน์	161
ภาคผนวก ข ประเด็นเนื้อหาในการศึกษาวิจัย	288
ภาคผนวก ค ประมวลรูปภาพประกอบในการดำเนินกิจกรรม	296
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัย	302
ประวัติผู้เขียน	304

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ตัวอย่างสมุนไพรมะนาวที่ใช้ในงานสาธารณสุขมูลฐาน	28
2 ผักพื้นบ้านในชุมชนบ้านแมคและบ้านส่องเหนือ ที่ยังคงอยู่ ใกล้เคียง และสูญหายไปแล้วจากชุมชน	81
3 ปฏิทินการผลิตผักพื้นบ้านของกลุ่มเกษตรกรผสมผสานบ้านแมค และกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านส่องเหนือ	82
4 ปฏิทินฤดูกาลผักธรรมชาติในพื้นที่บ้านแมคและบ้านส่องเหนือ	83
5 แสดงรอบการนำผักพื้นบ้านออกจำหน่ายของกลุ่มเกษตรกรผสมผสานบ้านแมค และกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านส่องเหนือ ในระยะ 1 เดือน	102
6 รายได้จากการขายผักในรอบ 1 ปี	105
7 พัฒนาการราคาผักพื้นบ้านกรณีศึกษา ผักพื้นบ้าน 16 ชนิด	106
8 ตัวอย่างสมุนไพรมะนาวให้สรรพคุณทางยา	108
9 แสดงข้อมูลจำเพาะผักพื้นบ้านแหล่งภูมิเวศน์น้ำ	162
10 แสดงข้อมูลจำเพาะผักพื้นบ้านแหล่งภูมิเวศน์น้ำ	179
11 แสดงข้อมูลจำเพาะผักพื้นบ้านแหล่งภูมิเวศน์ป่า	194
12 แสดงข้อมูลจำเพาะผักพื้นบ้านแหล่งภูมิเวศน์บ้านและสวน	229

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 นางทองสา ละครไชย กับ “ถั่วธรรม”	92
2 นางวัลภา รินทริก กับ “ผักกาดขาวย่นา”	97
3 กิจกรรมกระบวนการฟื้นฟูผักพื้นบ้านในชุมชนบ้านแมด	126
4 กิจกรรมกระบวนการขยายผลสู่ชุมชนบ้านส่องเหนือ	128
5 การค้นหาปัญหา (พัฒนาโจทย์โครงการวิจัย)	296
6 เวทีถกแถลงโครงการ CBMAG จังหวัดมหาสารคาม	296
7 ประชุมชี้แจงแนวทางการทำงานร่วมกับผู้สนใจ	296
8 อบรมการแตกกรอบเนื้อหาและการใช้เครื่องมือในการวิจัย	296
9 ประชุมชี้แจงโครงการ ครั้งที่ 1 บ้านแมด	297
10 ประชุมชี้แจงโครงการ ครั้งที่ 2 บ้านส่องเหนือ	297
11 ศึกษาพันธุ์ผักพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนบ้านส่องเหนือ	297
12 ศึกษาพันธุ์ผักพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนบ้านแมด	298
13 ประชุมทีมวิจัย สรุปข้อมูลจากการศึกษาระยะแรก จัดกลุ่มข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์แล้ววางแผนการศึกษาต่อเนื่อง	298
14 เสนอข้อมูลผักพื้นบ้านต่อชุมชน และคัดเลือกตัวแทนผักพื้นบ้าน	298
15 ศึกษาเชิงลึก ความเชื่อ ภูมิปัญญา มูลค่า/คุณค่า ของตัวแทนผักพื้นบ้าน 16 ชนิด	299
16 ศึกษาวิถีชุมชนกับผักพื้นบ้าน	299
17 จัดเวทีวิเคราะห์แนวทางการฟื้นฟูและขยายพันธุ์ผักพื้นบ้าน จำนวน 16 ชนิด จากการร่วมกันวิเคราะห์ของชุมชน	300
18 จัดกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ แต่งตั้งครูอาสาพาเยาวชนสำรวจเรียนรู้แหล่งผักพื้นบ้าน ในนิเวศน์จริงในชุมชน แล้วถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการทำอาหาร	300
19 ศึกษาเรียนรู้ตลาดนัดสีเขียว	301
20 พาเด็กลงแปลงเพาะพันธุ์ผักพื้นบ้านในนิเวศน์เดิมที่เหมาะสม	301
21 จัดประชุมทีมวิจัยสรุปผลการทดลอง	301
22 การจัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยต่อชุมชน	301

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
1 กระบวนการจัดการความรู้	14
2 ปัจจัยที่อยู่ในตัวผู้ส่งข่าวสารที่มีผลกระทบต่อการติดต่อสื่อสาร	20
3 ความเชื่อมโยงของการสื่อสารแบบ 2 ทาง โดยนักส่งเสริมการเกษตร เป็นตัวกลางนำความรู้จากนักวิจัยไปสู่เกษตรกร	22
4 กระบวนการเกิดภูมิปัญญา	37
5 บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมทุกขั้นตอน	43
6 กรอบแนวคิดกระบวนการวิจัยการวิจัย	56
7 กระบวนการและผลการทดลองปฏิบัติการ	122
8 กระบวนการฟื้นฟูและขยายพันธุ์ผักพื้นบ้าน	123
9 กระบวนการฟื้นฟูพันธุ์ผักพื้นบ้านในชุมชนบ้านแมด	125
10 กระบวนการขยายผลสู่ชุมชนบ้านสองเหนือ	127
11 ความเชื่อมโยงของแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและการปฏิบัติจริง	146
12 การบูรณาการความรู้ผ่านกระบวนการวิจัย PAR และ CBR	147
13 ความเชื่อมโยงของการสื่อสารแบบ 2 ทาง โดยนักส่งเสริมการเกษตร เป็นตัวกลางนำความรู้จากนักวิจัยไปสู่เกษตรกร	148

สารบัญแผนที่

แผนภูมิ	หน้า
1 แผนที่ทรัพยากรชุมชนบ้านแมด	77
2 แผนที่ทรัพยากรชุมชนบ้านแมด	78

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved